

Evoluția dreptului de autor maghiar în perspectivă internațională

NÓTÁRI TAMÁS †

---

1. Începuturile reglementării dreptului de autor

Chiar dacă întâlnim deja și în dreptul roman contracte realizate între autor și librar cu privire la multiplicarea lucrărilor literare, drepturile editorului fiind protejate în cadrul acestui contract de către obiceiurile comerciantului, aceste acte nu au beneficiat de protecție legală, deoarece nici izvoarele de drept nu amintesc dreptul multiplicării lucrărilor literare și nici nu a existat o acțiune care să fi servit la îndeplinirea eventualelor solicitări.¹ Primele izvoare juridice sunt acele privilegii prin care domnitorul a acordat în mod individual privilegii unor persoane: fie autorului, fie editurii, astfel, combaterea edițiilor ulterioare a fost posibilă numai în baza acestor privilegii acordate individual: în esență aceste privilegii au însemnat că – în limitele dreptului domnitorului de supraveghere – editura a obținut dreptul la un „monopol” în ceea ce privește tipărirea și editarea de cărți. În lipsa normelor juridice, în aceste privilegii au fost cuprinse operele la care s-a referit privilegiul, raportul juridic dintre editură și autor, precum și durata acestui raport. De pildă, în anul 1584, colegiul din Trnava, Ungaria, a obținut dreptul exclusiv de editare a volumului *Corpus Iuris Hungarici*, formulându-se o clauză în textul privilegiului care pedepsea cu zece mărci de aur orice ediție sau comercializare neautorizată. În Europa de Vest reglementarea juridică aplicabilă la nivel național a luat locul privilegiilor doar în mod treptat. Toate legile privind drepturile de

---

† Conf. univ. dr. Universitatea „Sapientia”, Cluj-Napoca și Universitatea „Károli Gáspár”, Budapesta.

¹ Cf. Visky, K.: *Geistige Arbeit und die „artes liberales” in den Quellen des römischen Rechts*. Budapest, 1977; Lendvai Zs.: *Szerzői jog az ókorban*. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 113, 2008/3. 57–79.

autor își au originea în statutul de *copyright* din anul 1709, emis de regina protestantă Anne Stuart, o lege care a pus capăt monopolului breslei librarilor (*stationers company*), unui monopol care a asigurat și dreptul la cenzură. Decretul regal a conchis că autorul sau persoana căreia i-a cedat acest drept, are drepturi exclusiv asupra exemplarelor unei lucrări aflate la prima ediție, desigur, după îndeplinirea procedurilor potrivite de inventariere. După 14 ani dreptul cedat a revenit autorului, care putea să-l cedeze altei persoane pentru încă 14 ani. După scurgerea a 28 de ani în total, *copyright* a expirat. Această perioadă de protecție cu o durată de 14 ani, adoptată de Statele Unite ale Americii în 1790 și cuprinsă la nivel federal în legea dreptului de autor a fost prelungită în 1831, urmând să se întindă de-a lungul a două cicluri de câte 28 de ani de la prima ediție (reînnoirea pentru a doua perioadă a fost condiționată de efect personal și de o nouă înregistrare).

În Franța anului 1791 a fost adoptat un decret privind spectacolele teatrale, iar în 1793 a fost adoptat un decret privind drepturile de proprietate ale autorilor, compozitorilor, pictorilor și desenatorilor, drepturi care au constituit „proprietăți autorale” exclusive și translativă pentru cinci, respectiv zece ani după moartea autorului, profitând de pe urma acestor decrete până la urmă nu autorii, ci utilizatorii de piață ai operelor în cauză. În 1810 perioada de protecție a fost extinsă la 20 de ani după moartea autorului. În spațiul germanofon, legiuitorii pruzi ai *Allgemeines Landrecht*-ului nu au considerat necesară crearea dreptului de autor, în schimb au nominalizat, în paragraful 996 al codului, dreptul editorului, cu formularea regulii de bază care atribuia dreptul de editare librarului numai după semnarea unui contract în scris cu autorul. În această concepție, problema protecției nici nu intra în discuție. În Prusia, legea dreptului de autor a luat naștere la 11 ianuarie 1837. În colaborare cu Savigny, a fost promulgată o lege privind protecția proprietății rezultate în urma lucrărilor științifice și artistice față de multiplicare și reproducere. Această lege acorda o protecție proprietății intelectuale timp de treizeci de ani după moartea autorului. Este interesantă și evoluția dreptului maghiar: la momentul redactării proiectului de lege de către Szemere Bertalan, în anul 1844, în Bavaria încă nu exista o lege a dreptului de autor (a apărut doar în 1865). Nu avea o lege a dreptului de autor nici Elveția, unde legislația privind obligațiile a reglementat contractul editorial doar în anul 1881.

Până și în Austria, patentul privind drepturile de autor a intrat în vigoare din 19 octombrie 1846, până atunci aplicându-se în ținuturile coroanei numai un decret imperial din 1775 privind multiplicările. Putem vedea că *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* din 1811 al austriecilor reglementa dreptul de editare cu caracter *filius ante patrem*. A treia etapă a fost reprezentată de către tratate și convenții internaționale, după ce s-a recunoscut necesitatea extinderii protecției și în afara granițelor. Semnatarii acestor tratate internaționale bi- sau multilaterale și-au adaptat legislația internă în așa fel, încât să corespundă întru totul celor cuprinse în contract. Ungaria a semnat un astfel de acord prima dată cu Austria în 1887, care reglementa respectarea reciprocă a drepturilor de autor în cazul lucrărilor literare și artistice. În secolul XIX au fost semnate astfel de tratate cu Italia (1890), Marea Britanie (1893) și Germania (1899). Dintre tratatele internaționale multilaterale amintim aici Convenția de la Berna, semnată la 1886, la care însă Ungaria a aderat doar în 1922.²

Dacă examinăm aceste trei forme, vom vedea că ajungem tot mai mult de la particular la general. Privilegiile au fost acordate de către domnitori, însă numai pentru o singură persoană pentru a tipări o singură carte, interzicând în același timp tuturor celorlalți această activitate. Astfel, posibilitatea solicitării acestor drepturi a fost rezervată numai celor care erau subiecții unui oraș. Ulterior, legile s-au concentrat asupra autorilor, oferind astfel protecția drepturilor tuturor autorilor, în timp ce toți cei care încălcau legea pe teritoriul țării, erau pasibili de pedeapsă. Convențiile internaționale au reușit să contureze la modul cel mai cuprinzător limitele dreptului de autor, unde au fost deja cuprinse și lucrările străine, însă în ceea ce privește în fapt reglementarea materială și procesuală, acestea au fost cuprinse în legislația națională.

2. Evoluția protecției juridice a drepturilor intelectuale în Ungaria

Evoluția legii dreptului de autor din Ungaria este marcată atât de încercări reușite de codificare, cât și de încercări nereușite (deși de multe ori nepromovarea încercărilor de codificare s-a datorat nu atât de mult calității proiectului de lege, ci mai mult circumstanțelor istorice).³

---

² Cf. Senkei-Kis Z.: *A szerzői jog kialakulása és fejlődése*. Első Század, 2007/1. 322–331.

³ Balogh E.: *A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat*. In: Ruzsoly J. (szerk.): *Szemere Bertalan és kora, I*. Miskolc, 1991. 149–172; Boytha Gy.: *Szemere Bertalan és a „jövő*

Proiectul de lege înaintat de către Szemere Bertalan dietei din 1844 nu a dobândit putere de lege deoarece nu a primit avizul regal. După patente și decrete imperiale Societatea Scriitorilor și Artiștilor Maghiari a propus – fără succes – în perioada reconcilierii, un proiect de reglementare. Legea nr. XXXVII din 1875, în schimb, tratează deja într-un capitol întreg, reglementarea contractelor de editare.

Prima lege maghiară a drepturilor de autor – Legea XVI din 1884 – a fost inițiat de către Arany László, în baza propunerii lui Apáthy István. Codificarea înfăptuită prin lege a fost una modernă, adaptată realităților civice și burgheze, pornind de la niște premise teoretice ale drepturilor individuale care nu au fost combătute nici în ziua de astăzi.⁴ O recodificare ulterioară a dreptului de autor maghiar a fost necesară pentru a asigura condițiile juridice interne necesare aderării la Convenția de la Berna. Legea LIV. din 1921 a implementat dreptul de autor maghiar cu textul convenției, incluzând în reglementare și rezultatele progresului tehnologic. Ultima încercare de modernizare a dreptului de autor se datorează lui Balás P. Elemér, proiectul său de lege a fost redactat în 1947, însă modificările regimului politic nu au făcut posibilă promulgarea legii.⁵

Legea III. din 1969 își păstrează meritele în ciuda faptului că a fost marcată de circumstanțele perioadei în care a fost adoptată. Grație

---

zenéje”. In: *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára*. Budapest, 1994. 42–58; Kelemen M.: *Adatok az írói tulajdonjog hazai történelméhez*. Budapesti Szemle, 14. 1869. 305–317; Kováts Gy.: *Az írói és művészi tulajdonjog*. Budapest, 1879; Mezei P.: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884:XVI. tc.)*. Jogelméleti Szemle, 2004/3; Toldy (Schedel) F.: *Néhány szó az írói tulajdonról*. Athenaeum, 1. 1838. 705–717; Toldy (Schedel) F.: *Az írói tulajdonról*. Budapesti Szemle, 1. 1840. 157–237; Nótári T.: *Törekvések a szellemi alkotások jogi védelmének megteremtésére Magyarországon Toldy Ferenc munkásságának tükrében*. Jogelméleti Szemle 2009/4.

⁴ Arany L.: *Az írói és művészi tulajdonjogról*. Budapesti Szemle, 20. 1876. 225–257; Kenedi G.: *A magyar szerzői jog*. Budapest, 1908; Knorr A.: *A szerzői jog magyarzata*. Budapest, 1890; Nótári T.: *A szerzői jog bitorlásának kérdésköre első szerzői jogi törvényünkben*. In: Nótári T.–Török G. (szerk.): *Prudentia Iuris Gentium Potestate. Ünnepi tanulmányok Lamm Vanda tiszteletére*. Budapest, 2010. 305–323; Petkó Mihály: *A szerzői jogi szabályozás története*. Collega, 6 (2002/5) 23–27; Szladits K. (szerk.): *A szerzői jogról szóló törvény reformja. A Magyar Jogászegyletben 1906. évi március havában tartott vita. Márton Miksa, Kenedi Géza, Szalai Emil, Marton Sándor és Fényes Samu felszólalásaival*. Budapest, 1906.

⁵ Balás P. E.: *Rádió, szerzői jog, sajtójog*. Budapest, 1927; Balás P. E.: *Szerzői magánjogunk de lege ferenda*. In: *Menyhárt-émlékkönyv*. Szeged, 1938; Balás P. E.: *A magyar szerzői jog szabályozásánk kiterjesztése a felszabadult kelet-magyarországi és erdélyi részekre*. Kolozsvár, 1942.

curentelor de economie politică, nu s-a făcut o ruptură cu principiile de bază și cu tradițiile dreptului de autor, reglementarea nu a îndepărtat definitiv legea dreptului de autor de la finalitatea sa socială și economică.⁶ După stagnarea temporară din a doua parte a anilor 1980, între 1993–1998 s-au înregistrat din nou schimbări importante. În 1993 Codul Penal a fost modificat în așa fel, încât au fost cuprinse la încălcarea legii și încălcarea drepturilor de autor și a drepturilor conexe. Legea VII. din 1994 cu privire la modificarea unor norme juridice privind protecția drepturilor de proprietate industrială și de proprietate intelectuală a recodificat, în concordanță cu criteriile internațional și de armonizare de drept, reglementarea protecției drepturilor de proprietate conexe drepturilor de autor, adică reglementarea cu privire la artiștii interpreți, realizatorii de înregistrări audio, precum și societățile de radiodifuzare și televiziune. În plus, a extins perioada de protecție a drepturilor de autor materiale de la 50 de ani la 70 de ani după moartea autorului, respectiv de la 20 de ani la 50 de ani în cazul drepturilor conexe. Legea LXXVI. din 1999 a fost precedată de o pregătire de mai mulți ani. În 1994, ministrul justiției a format o comisie de experți pentru a elabora conceptul noii reglementări, în plus, în activitatea pregătitoare a noi legi a drepturilor de autor, a solicitat colaborarea instituției specializate a ONU, Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (WIPO) și au avut loc mai multe consultări cu specialiștii Comisiei Europene.⁷

3. Evoluția reglementării internaționale

Din moment ce drepturile de autor naționale s-au referit numai la teritoriul țării emitente, nu au asigurat protecție pentru autorii străini. Principiile de bază ale reciprocității dintre state au fost enunțate prima dată în Convenția de la Berna din 1886. Dintre preliminarii putem să amintim prima reuniune internațională în domeniul drepturilor de autor din 1858, care a avut loc la Bruxelles, aici punându-se pentru prima dată problema reglementării internaționale a drepturilor de autor. În 1878 a fost înființată, sub președinția lui Victor Hugo, *Association Littéraire Inter-*

---

⁶ Vezi: Lontai E.: *Polgári jog: a szellemi alkotások joga: szerzői jog és iparvédelem.* Budapest, 1994; Petrik F. (szerk.): *A szerzői jog.* Budapest, 1990.

⁷ Vezi: Gyertyánfy P. (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata.* Budapest, 2006.

nationale, care a organizat bianual reuniunile scriitorilor, artiștilor și ale editorilor. Menționăm dintre aceste conferințe cea de la Roma din 1882, când, la propunerea lui Paul Schmidt, (secretarul general al *Börsenverein der deutschen Buchhändler*) s-a întrunit o comisie internațională cu scopul de a înființa o uniune a drepturilor de autor, dorind ca gestiunea acestei uniuni să revină Consiliului Unit din Elveția. Convenția de la Berna a determinat principiile de bază ale dreptului de autor și a trecut în revistă principiile reglementării disputelor internaționale, lăsând la latitudinea legislației naționale din țările semnatare elaborarea detaliilor tehnice. Acest document a stat la baza multor tratate și convenții internaționale. Convenția de la Berna cu privire la protecția operelor literare și artistice, adoptată la 9 septembrie 1886 a stabilit câteva reguli de bază (reguli de minimum) care sunt un ajutor eficient în protejarea universală a operelor unui autor. Aceste reguli de bază sunt: a) principiul tratamentului egal cu operele naționale; b) principiul lipsei de formă; c) principiul autonomiei drepturilor (autorul străin va avea aceleași drepturi pe care le stabilește legea națională pentru un autor autohton, chiar dacă în țara de origine opera sa nu este protejată). Totodată se definește terminologia: operă, autor, drepturile personale și materiale ale autorului.

În Convenția de la Berna nouă țări – Anglia, Belgia, Franța, Germania, Spania, Elveția, Suedia, Tunisia și Haiti – au semnat primul document al uniunii, care, împreună cu actele adiționale și cu aranjamentele speciale a intrat în vigoare la 5 decembrie 1887. Convenția a dispus și asupra viitoarelor reuniuni, dintre care amintim aici reuniunea de la Paris din 1896 („actele revizuite” ale uniunii din Paris, respectiv anexele), precum și reuniunea de la Berna, unde deja a fost formulată necesitatea codificării dreptului.

Ungaria a fost obligată prin Legea nr. XXXIII. din 1922 (cea care a codificat și Tratatul de la Trianon), art. 222 să adere la Uniunea de la Berna, lucru care era *de facto* în curs din 1913. Proiectul de lege a și fost elaborat, însă izbucnirea primei conflagrații mondiale nu a permis promulgarea legii, mai mult, situația haotică din țară și din străinătate după primul război mondial chiar au făcut imposibilă înaintarea proiectului de lege în fața parlamentului.⁸

---

⁸ Vezi: Szalai E.: *A Berni Únio-Egyezmény magyarázata*. Budapest, 1922; Szalai E.: *A magyar szerzői jog magyarázata*. Budapest, 1922

La 6 septembrie 1952 a fost semnată la Geneva Convenția Universală a Drepturilor de Autor sub egida ONU, necesitatea semnării fiind indicată de realități politice. Scopul său a fost asigurarea protecției legale pentru străini. Adoptarea textului legii în forma revizuită la 24 iulie 1971 la Paris a fost făcută în Ungaria prin ordonanța de lege nr. 3 din 1975. Convenția TRIPS (*Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – Aspecte comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală*), anexa „I.C” a Convenției de la Marrakesh, cea care a dat naștere și Organizației Mondiale a Comerțului a dispus despre drepturile de autor în baza principiului reciprocității formale și în baza principiului celui mai mare beneficiu, dispunând totodată și despre reglementarea conflictelor dintre state.

Diferența față de Uniuni a acestei convenții este numărul și dispunerea teritorială a țărilor semnatare. Cele mai importante pentru legislația maghiară sunt Tratatul de la Roma, cel care a dat naștere Comunității Economice Europene, precum și directivele privind dreptul de autor ale Uniunii Europene, apărute în trecutul apropiat. Directiva 91/250/CEE cu privire la software stabilește noțiunea de software, beneficiarii dreptului, drepturile materiale ale beneficiarilor, precum și limitele speciale ale acestui drept. Directiva 92/100/CEE dispune despre împrumutul înregistrărilor audio, al operelor audiovizuale, cu interes deosebit în ceea ce privește drepturile de autor și drepturile conexe. Directiva 93/98/CEE dispune despre extinderea și armonizarea perioadei de protecție a drepturilor de autor și a drepturilor conexe, precum și despre protecția operelor postume, în timp ce Directiva 96/9/CEE se referă la protecția bazelor de date și ale limitelor speciale.

Parte a procesului de aderare a Ungariei și a legiferării maghiare a constituit-o realizarea unui cadru juridic potrivit pentru adaptarea dreptului comunitar, cu accent asupra Directivelor. În art. 65 al Tratatului European, implementat prin Legea I din 1994, Ungaria și-a asumat sarcina de a asigura protecția drepturilor de autor la nivelul protecției acestor drepturi în cadrul comunitar, într-un termen de cinci ani de la semnarea Tratatului, obligație ce a absolvit printre altele și prin adoptarea noii legi privind drepturile de autor. Trebuie să amintim vis-a-vis de Uniunea Europeană și acele documente care fac parte integrantă a procesului legislativ comunitar, fără însă a avea putere de lege: proiecte, recomandări și alte documente, care însă au valoare orientativă pentru legislația maghiară. Printre aceste documente se numără și Cartea Albă, care cuprinde în anexa

sa protecția drepturilor de autor, sau Cartea Verde, publicată de Comisia Europeană în luna iunie 1995, cu titlul: *Drepturile de autor și drepturile conexe în societatea informațională*.

Funcționarea tratatelor internaționale în domeniul drepturilor de autor, coordonarea lor și asigurarea cadrului organizațional se face începând cu anul 1970 prin Organizația Mondială a Drepturilor Intelectuale (*World Intellectual Property Organization*), organizația specializată a ONU, în colaborare cu UNESCO. Printre atribuțiile sale se numără atât sarcini administrative, cât și promovarea activității intelectuale și transferul tehnologic către țările în dezvoltare. Organizația Mondială a Comerțului, ca administrator al tratatului TRIPS, colaborează în anumite probleme de execuție cu WIPO.⁹

---

⁹ Pt. doctrină și cadru legislativ cf. Nótári T.: *A magyar szerzői jog fejlődése*. Szeged 2010.